

Archeologische Rapporten Oranjewoud 2013/19
Bureauonderzoek Herenweg 80 Noordwijkerhout

projectnr. 245856
revisie 00
6 februari 2013

auteur(s)
M. Arkema

Opdrachtgever
Gemeente Noordwijkerhout
Postbus 13
2210 AA Noordwijkerhout

datum vrijgave

beschrijving revisie 00

goedkeuring

P.C. Teekens

vrijgave

G. Sophie

Colofon

Titel: Archeologische Rapporten Oranjewoud 2013/19.
Bureauonderzoek en inventariserend booronderzoek (verkennde fase) Herenweg 80 Noordwijkerhout
Auteur(s): M. Arkema,

ISSN: 1570-6273

© Oranjewoud B.V.
Postbus 24
8440 AA Heerenveen

Niets uit dit rapport mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ingenieursbureau Oranjewoud bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt, door een derde of voor enig ander werk of doel dan waarvoor het is vervaardigd.

Disclaimer

Archeologisch vooronderzoek wordt in zijn algemeenheid uitgevoerd door het steekproefsgewijs bemonsteren d.m.v. boringen, proefsleuven en/of veldkartering. Hoewel Ingenieursbureau Oranjewoud bv de grootste zorgvuldigheid betracht bij het uitvoeren van het archeologisch onderzoek, is het juist deze steekproefsgewijze benadering die het onmogelijk maakt garanties ten aanzien van de situatie af te geven op basis van de resultaten van een archeologisch vooronderzoek.

Oranjewoud aanvaardt derhalve op generlei wijze aansprakelijkheid voor schade welke voortvloeit uit beslissingen genomen op basis van de resultaten van archeologisch (voor)onderzoek.

	blz.
Administratieve gegevens	4
Samenvatting.....	5
1 Inleiding.....	7
2 Bureauonderzoek	9
2.1 Beschrijving onderzoekslocatie	9
2.1.1 Begrenzing onderzoeks- en plangebied	9
2.1.2 Huidig en toekomstig gebruik	10
2.1.3 Landschappelijke situatie	11
2.1.4 Historische situatie en mogelijke verstoringen	13
2.2 Bekende waarden.....	14
2.2.1 Archeologische waarden	14
2.2.2 Ondergrondse bouwhistorische waarden	15
2.3 Archeologische verwachting	16
2.3.1 Bestaande verwachtingskaarten	16
2.4 Gespecificeerde archeologische verwachting	17
2.5 Conclusies en advies voor vervolgonderzoek	17
Literatuur en geraadpleegde bronnen	19
Bijlagen	
1 Archeologische perioden	
2 AMZ-cyclus	

Administratieve gegevens

OW Projectnummer 245856
OM-nummer 55545
Provincie Zuid-Holland
Gemeente Noordwijkerhout
Plaats Noordwijkerhout
Toponiem Herenweg 80 Noordwijkerhout

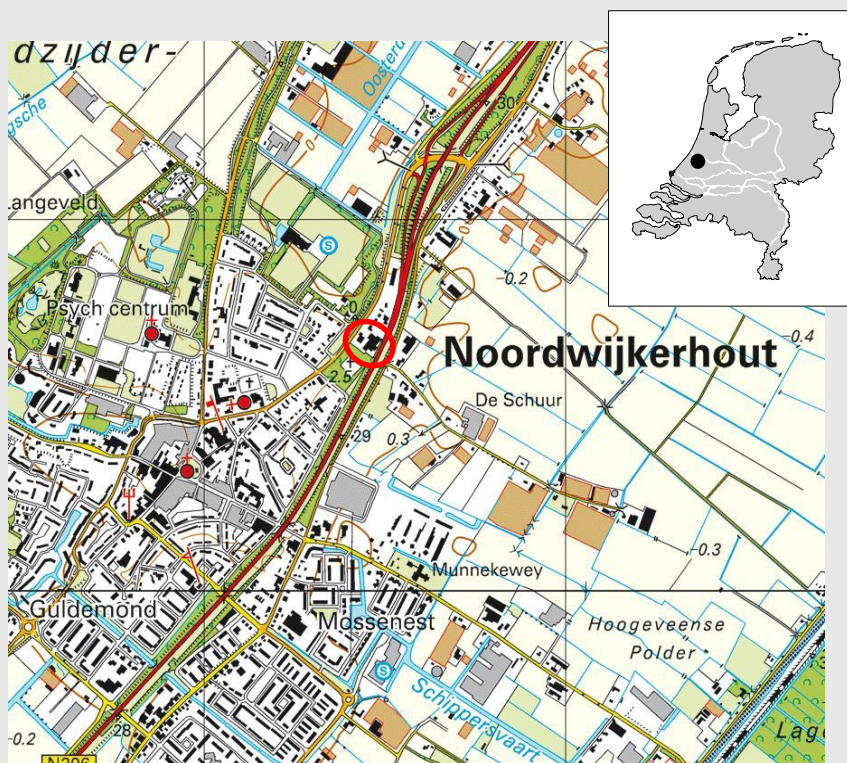
Kaartblad 24H
Coördinaten 94405/475670 94440/475715
94495/475680 94460/475625

Kadaster

Opdrachtgever Gemeente Noordwijkerhout
Uitvoerder Oranjewoud
Datum uitvoering februari 2013
Projectteam G. Sophie (projectleider)
G. Sophie (senior KNA-archeoloog)
M. Arkema (archeoloog)

Bevoegd gezag gemeente Noordwijkerhout

Beheer documentatie Oranjewoud Almere
Vondstdepot

Afbeelding 1. Locatie plangebied binnen rode cirkel
(Topografische Kaart 1:25.000 (niet op schaal), © Topografische Dienst Kadaster, Emmen)

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Noordwijkerhout heeft Ingenieursbureau Oranjewoud een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het perceel aan de Herenweg 80 in de gemeente Noordwijkerhout. In het plangebied worden de huidige opstallen achter de woning gesloopt en worden een Bed en Breakfast en appartementen gebouwd. Voor de ontwikkeling dient het bestemmingsplan voor deze locatie te worden gewijzigd. Voor de bestemmingsplanwijziging is onder andere een archeologisch onderzoek noodzakelijk.

Volgens het gemeentelijk beleid van Noordwijkerhout op het gebied van archeologie dient bij ontwikkelingen waarbij bodemingrepen plaatsvinden tenminste een inventariserend vooronderzoek plaats te vinden.

Projectnr. 245856245856
februari 2013februari 2013, revisie 00

1 Inleiding

In opdracht van de gemeente Noordwijkerhout heeft Ingenieursbureau Oranjewoud een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het perceel aan de Herenweg 80 in de gemeente Noordwijkerhout. In het plangebied worden de huidige opstallen achter de woning gesloopt en worden een Bed en Breakfast en appartementen gebouwd. Voor de ontwikkeling dient het bestemmingsplan voor deze locatie te worden gewijzigd. Voor de bestemmingsplanwijziging is onder andere een archeologisch onderzoek noodzakelijk.

Volgens het gemeentelijk beleid van Noordwijkerhout op het gebied van archeologie dient bij ontwikkelingen waarbij bodemingrepen plaatsvinden tenminste een inventariserend vooronderzoek plaats te vinden. Dit archeologisch bureauonderzoek is de eerste stap in het proces van de archeologische monumentenzorg (zie bijlage 2).

Het doel van het uitvoeren van een archeologisch bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Waar kunnen we wat verwachten? Voor het opstellen van een dergelijke verwachting wordt gebruik gemaakt van reeds bekende archeologische waarnemingen, historische kaarten, bodemkundige gegevens en informatie over de landschappelijke situatie. Een gespecificeerde verwachting gaat in op de mogelijke aanwezigheid, het karakter, de omvang, datering en eventuele (mate van) verstoring van archeologische waarden binnen het plangebied.

Dit bureauonderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2.

Projectnr. 245856245856
februari 2013februari 2013, revisie 00

2 Bureauonderzoek

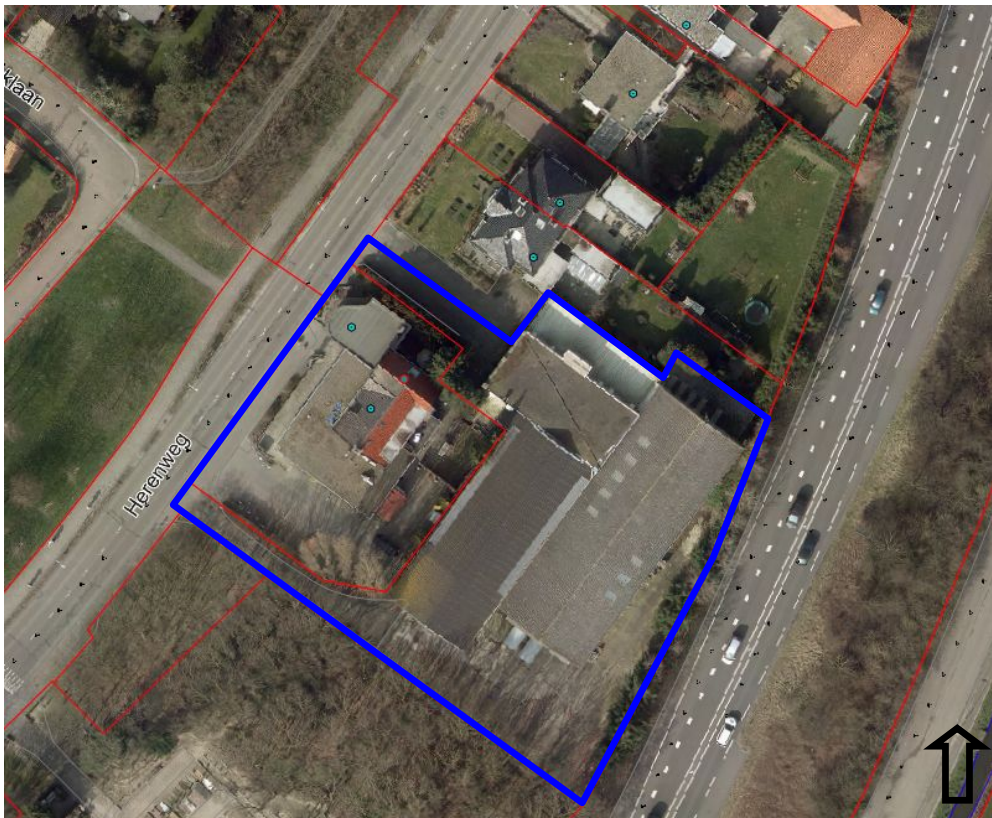
Het doel van het uitvoeren van een archeologisch bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Waar kunnen we wat verwachten? Voor het opstellen van een dergelijke verwachting wordt gebruik gemaakt van reeds bekende archeologische waarnemingen, historische kaarten, bodemkundige gegevens en informatie over de landschappelijke situatie. Een gespecificeerde verwachting gaat in op de mogelijke aanwezigheid, het karakter, de omvang, datering en eventuele (mate van) verstoring van archeologische waarden binnen het plangebied.

2.1 Beschrijving onderzoekslocatie

2.1.1 *Begrenzing onderzoeks- en plangebied*

Het is van belang een onderscheid te maken tussen onderzoeksgebied enerzijds en plangebied anderzijds. Met plangebied wordt het gebied bedoeld waarop de in de inleiding genoemde plannen en/of werkzaamheden betrekking hebben. Voor het plangebied wordt in de regel ook de ruimtelijke procedure gevoerd waarvan dit archeologisch onderzoek een onderdeel is. Binnen dit gebied kunnen eventueel aanwezige archeologische waarden verstoord worden.

Het onderzoeksgebied is het gebied waar informatie over wordt ingewonnen voor het opstellen van de gespecificeerde archeologische verwachting en is groter dan het plangebied zelf. In principe wordt een straal van circa 1000 m rondom het plangebied gehanteerd. Dit wordt voldoende geacht om relevante informatie te verzamelen om het gespecificeerd verwachtingsmodel op te kunnen stellen. Dit op basis van een vergelijkbare situatie als het plangebied van onder andere de hoogteligging, geomorfologie, historische situatie etc. In Afbeelding 2 worden de begrenzingen van het plangebied aangegeven. Het plangebied zelf ligt ingeklemd tussen de Herenweg en de N206.

Afbeelding 2: Plangebied Herenweg 80 te Noordwijkerhout in blauw kader (bron: www.google.nl).

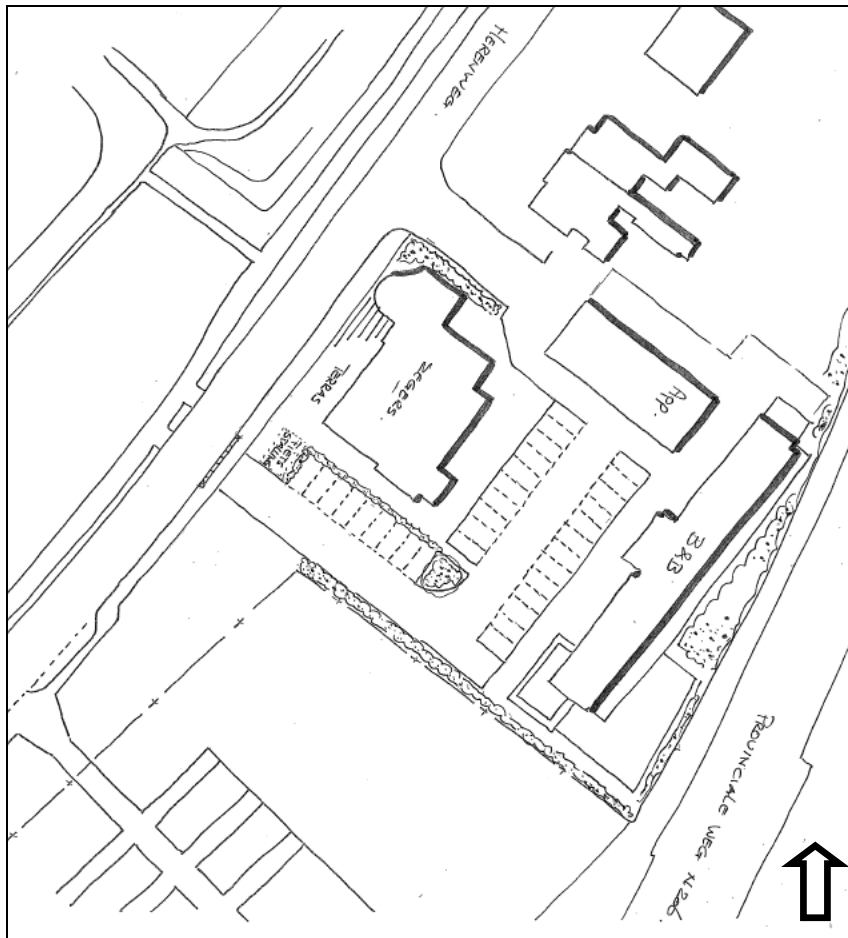
2.1.2 *Huidig en toekomstig gebruik*

Huidig gebruik plangebied

Het plangebied is op dit moment grotendeels bebouwd met opstallen (schuren) achter het woonhuis dat aan de Herenweg ligt. Om de opstallen is beplanting en bestrating aanwezig. De oppervlakte van het plangebied bedraagt circa 4200 m².

Consequenties toekomstig gebruik

De voorgenomen bouw van de Bed en Breakfast en appartementen (sloop huidige bebouwing, uitgraven bouwkuip, aanleg kabels en leidingen, etc) in het plangebied zorgt voor bodemverstoringen die minimaal tot 0,5 m onder het maaiveld reiken (zie Afbeelding 3). De oppervlakte van de nieuw te bouwen woningen bedraagt circa 600 m². De te slopen schuur beslaat praktisch het gehele plangebied achter het woonhuis. Het is nog niet bekend of de nieuwbouw onderkelderd wordt, maar wanneer dat het geval is bedraagt de verstoring van de bodem op diverse plaatsen meer dan 0,5 m onder maaiveld.

Afbeelding 3. Toekomstige inrichting van het plangebied Herenweg 80 te Noordwijkerhout (niet op schaal, bron: opdrachtgever).

2.1.3 **Landschappelijke situatie**

Het plangebied Herenweg 80 in de gemeente Noordwijkerhout ligt op de oostelijke rand van de strandwal in het overgangsgebied van het duingebied naar het achterliggende veengebied (kustvlakte) van West-Nederland. Het landschap langs de Noord- en Zuid-Hollandse kust kent een zeer dynamische ontstaansgeschiedenis. Het ontstaan van dit kustgebied gaat terug tot het begin van het Holoceen (circa 9000 voor Chr.) en hangt nauw samen met de relatieve zeespiegelstijging die vanaf dat moment een aanvang neemt. De kustlijn schuift diensgevolge steeds verder naar het oosten op. Bij aanvang van het Subboreaal (circa 3850 voor Chr.) ligt deze zelfs ten oosten van de huidige kust. Vervolgens - mede door een minder snelle stijging van de zeespiegel - is sprake van kustuitbreiding waarbij de kustbarrière zich naar het westen uitbreidt. De basis van deze kustbarrière wordt gevormd door een serie evenwijdig aan de kustlijn gelegen strandwallen. Dit zijn onder mariene omstandigheden gevormde, langgerekte zandruggen. Deze afzettingen worden tot het Laagpakket van Zandvoort gerekend.¹ De strandwallen zijn niet gelijktijdig ontstaan, maar opeenvolgend gedurende de periode van circa 4000 tot 300 voor Chr., de jongere hoger en meer westwaarts dan de oudere.²

Op de toppen van de strandwallen is op den duur ook duinvorming opgetreden, de zogenaamde Oude Duinen. Waar strandwallen worden gerekend tot mariene sedimenten (door zee aangevoerd en afgezet), zijn duinen juist onder eolische omstandigheden gevormd (door de wind aangevoerd en afgezet). Tussen de strandwallen zijn zogenaamde strandvlaktes gesitueerd waar door slechte afwatering vaak veenvorming heeft plaatsgevonden.

¹ Weerts et al. 2006.

² De Mulder et al. 2003.

Met het ontstaan van de door strandwallen gevormde kustbarrière neemt de invloed van de zee op het achterliggende gebied af, waardoor een enorme zoetwaterlagune is gevormd en over grote delen veenvorming (Hollandveen Laagpakket) is opgetreden. De kustbarrière sluit het achterland echter niet geheel van de zee af.

Tussen circa 1000 en 1200 na Chr. begint opnieuw een periode van duinvorming. De duinen die vanaf deze fase zijn ontstaan, worden aangeduid als 'Jonge Duinen' (laagpakket van Schoorl). Het zand waaruit deze duinen zijn gevormd is voornamelijk afkomstig van de stranden en van de zeebodem vlak voor de kust. De vorming van de duinen ging gepaard met een kustachteruitgang, waarbij de kustlijn weer iets landinwaarts opschuift. De Jonge Duinen zijn over een groot oppervlak, tot circa 4 km landinwaarts, in een tamelijk open landschap gevormd en dekken grote delen van de - vooral de meer westelijk gelegen - strandwallen en Oude Duinen af. Het aldus ontstane duinlandschap is erg dynamisch en zeer reliëfrijk met niet zelden toppen van boven de 30 m +NAP.³ De dynamiek is in de loop van de tijd door vegetatie beperkt, maar kan wanneer de vegetatie verdwijnt door bijvoorbeeld landbouw of tegenwoordig ook natuurontwikkeling weer snel de kop opsteken. De periode waarin de Jonge Duinen zijn gevormd heeft tot circa 1600 na Chr. geduurd. In de gemeente Noordwijkerhout worden Jonge Duinen alleen aan de westrand aangetroffen.⁴

Vanaf circa 1600 zijn de Oude Duinen, waar niet afgedekt door Jong duinzand, afgezaagd en geëgaliseerd, ten behoeve van de vraag naar zand van de Noord-Hollandse steden. De strandvlakten zijn vanaf de negentiende en twintigste eeuw geschikt gemaakt voor de bollenteelt. Hiervoor zijn veel gronden bedekt met een laagje zand, zodat op veel plaatsen rondom Noordwijkerhout nu zand aan het oppervlak ligt (bezanden). Maar ook zijn delen van de bodem omgespoten, heeft diepdelving plaatsgevonden of is de veenlaag verwijderd en is vervolgens zand opgebracht. Deze gronden worden gerekend tot de zanderijgronden en zijn typerend voor de Bollenstreek.

Geomorfologie en AHN

Op de geomorfologische kaart is het plangebied niet gekarteerd omdat het binnen de bebouwde kom ligt. Direct ten oosten en noorden van het plangebied liggen afgegraven/geëgaliseerd duinen/strandwallen (code 1M49).⁵ Op de archeologische beleidskaart van de gemeente Noordwijkerhout ligt het plangebied op de strandwal, al dan niet met duinen. Op het AHN ligt het plangebied duidelijk nog op de strandwal met in het oosten de overgang van de strandwal naar de lager gelegen strandvlakte in het oosten (Afbeelding 4). De strandwal waarop Noordwijkerhout ligt is circa 2 tot 3,5 m + NAP, het plangebied zelf ligt op circa 3,5 m + NAP.

³ Blokzijl et al. 1995.

⁴ Schute 2007.

⁵ Geomorfologische kaart Alterra, via www.archis.nl.

Afbeelding 4: Plangebied Herenweg 80 (bij punaise) op de hoger gelegen strandwal met naar het oosten toe de strandvlakte op het AHN (bron: ahn.nl).

Bodem

Op de bodemkaart is het plangebied niet gekarteerd, vanwege de ligging binnen de bebouwde kom. Direct ten oosten van het plangebied komen kalkhoudende enkeerdgronden bestaande uit matig fijn zand (code: EZ50A) voor.⁶ Op de (afgegraven) strandwal worden veelal vlakvaaggronden aangetroffen, al dan niet kalkhoudend, bestaande uit matig fijn tot fijn zand (Zn21 of Zn50A). De grondwatertrap in het plangebied is niet bekend.

2.1.4 Historische situatie en mogelijke verstoringen

Bewoningsgeschiedenis

Vanaf de Late Steentijd wordt het gebied rondom Noordwijkerhout voor het eerst bewoond. Daarvoor is het gebied waarschijnlijk incidenteel bezocht voor jacht en visserij. De eerste bewoners vestigen zich op de hooggelegen strandwallen waar minder wateroverlast is. De zandgronden van de strandwallen zorgen voor goede mogelijkheden voor landbouw en veeteelt. Door de nabijheid van de lager gelegen drassige gebieden en de kustzone staat een zeer divers landschap met vele exploitatiemogelijkheden ter beschikking van de vroegste bewoners.

Binnen de gemeente Noordwijkerhout wijzen archeologische vondsten uit brons-, ijzer en Romeinse tijd op een continue bewoning van de strandwal vanaf het neolithicum. Na een mogelijke bevolkingsafname in de vroege middeleeuwen worden vanaf de achtste eeuw de strandwallen weer meer en meer bewoond en neemt de bevolking weer toe. De eerste vermelding van Noordwijkerhout stamt uit 889 na Chr.⁷ Aan het einde van de dertiende eeuw wordt de naam *Noortich in den houter* genoemd. Er is een uitgestrekt een 'hoogstammig bos' dat den Hout wordt genoemd, waar Noordwijk in ligt. Het bos strekte zich uit tot aan Haarlem, maar bestaat nu niet meer. Net boven de monding van de Rijn lag een

⁶ Duinzand is *over het algemeen* kalkloos, maar Jonge Duinen zijn vaak kalkrijker dan de Oude Duinen; dat impliceert dat de Oude Duinen ook kalkhoudend kunnen zijn (zie bijv. www.duinbehoud.nl). Overigens zijn de Oude Duinen op grotere diepte ook nog kalkrijk (niet uitgelooft). Strandzand is *over het algemeen kalkrijk*; dat wil niet zeggen dat dit altijd zo is. Er zijn voorbeelden bekend waarbij het overduidelijk ging om strand(wal)zand, maar deze toch kalkarm of kalkloos was. Een onderscheid is soms moeilijk te maken, zeker wanneer sprake is van verstoring.

⁷ www.geschiedenisvanzuidholland.nl; Schute 2007.

groot koningsgoed dat later uit twee ambachten bestond, vernoemd naar de bezitters Gerarts ambacht en Jans ambacht. Het laatste komt ongeveer overeen met de huidige gemeente Noordwijkerhout.⁸

Historische kaarten

Op de kadastrale minuut uit 1811-1830 is de Herenweg reeds aanwezig. Het plangebied zelf bestaat uit bos met een laan er door heen. Tot in het begin van de twintigste eeuw blijft het plangebied uit bos bestaan en is onbebouwd, de laan is niet meer aanwezig op de kaarten. In 1927 is het dubbele woonhuis gebouwd met pakloods, waarschijnlijk was toen al een bollenschuur aanwezig (zie Afbeelding 5). Het plangebied lag vlakbij de bollenvelden.

Afbeelding 5. Plangebied Herenweg 80 op topografische kaart uit 1877 (links) en 1946 (bron: www.watwaswaar.nl)

Mogelijke verstoringen

Binnen het plangebied is een pakloods en bollenschuur aanwezig. Er is een kelder aanwezig in de noord oosthoek van de grootste schuur op circa 10 meter afstand van de N 206. De kelder is ongeveer 2 meter diep. Oppervlakte is niet exact bekend, maar wordt geschat op 10 bij 10 m. Er staan twee ketels in kelder. Behalve ter plaatse van de kelder zijn de bodemverstoringen in het overige deel van het plangebied waarschijnlijk beperkt.

2.2 Bekende waarden

2.2.1 Archeologische waarden

Gegevens uit ARCHIS: AMK-terreinen (zie Bijlage 3a)

In het plangebied zelf ligt geen AMK-terrein. Het dichtstbijzijnde AMK-terrein in de omgeving van het plangebied ligt circa 500 m ten zuidwesten van de Herenweg. Op het AMK-terrein met zeer hoge archeologische waarde (monumentnummer 3025) in het centrum van Noordwijkerhout staat de huidige kerk uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd. De restanten van de Romaanse voorganger bevinden zich onder de kerk. De oorspronkelijke kerk wordt in het midden van de dertiende eeuw gebouwd. Op circa 900 m ten noordwesten van het plangebied aan 't Hoogtlaan ligt een AMK-terrein met hoge archeologische waarde (AMK-terrein 3024). Het betreft een terrein met sporen van een kasteel / hofstad uit de late middeleeuwen (kasteel Boekhorst/Hoge Boekhorst). Het kasteel is in 1743 gesloopt. In 1971 zijn bij afzanding resten van het hoofdgebouw gevonden. Ook zijn er resten van het poortgebouw waargenomen met een fundering op eikenhouten slossen. Ondergronds zijn de funderingen en muurresten nog aanwezig.

⁸ Berkel en Samplonius 2006.

Gegevens uit ARCHIS: archeologische waarnemingen (zie Bijlage 3b)

In het plangebied zelf zijn geen waarnemingen bekend. In de omgeving hebben veel waarnemingen betrekking op vondsten en sporen in de dorpskern van Noordwijkerhout en dateren voornamelijk in de middeleeuwen en / of nieuwe tijd (waarnemingen 26112, 26115, 45470, 45472, 408656, 413726, 414322, 427357). Onder de bewoningslaag uit de achttiende en negentiende eeuw in de dorpskern zijn op enkele plekken sporen uit de ijzertijd en bronstijd aangetroffen (waarneming 120, 45520, 404838, 415454, 429229, 430983, 431175). Op circa 550 m ten zuiden van het plangebied is tijdens een booronderzoek aan de Schippersvaartweg zeventiende- tot negentiende-eeuws aardewerk aangetroffen (waarneming 404573, zie ook onderzoeksmelding 12479). Ter plaatse van de boring heeft een zeventiende-eeuwse boerderij gestaan. Bij het hierop volgende proefsleuvenonderzoek zijn tevens resten van landbouwactiviteiten uit de late bronstijd / vroege ijzertijd aangetroffen (waarneming 405582).

Gegevens uit ARCHIS: eerdere onderzoeken

Op de strandwal zelf zijn diverse onderzoeken uitgevoerd. De bodem is bij diverse onderzoeken echter dermate verstoord dat er geen archeologische resten meer worden verwacht (onderzoeksmelding 39816, 25490, 6222, 54353). Op circa 400 m ten zuidwesten van het plangebied aan de Nieuwe Maasgaarde zijn tijdens booronderzoek vanaf 20 à 140 cm -Mv zijn onverstoorde kalkloze Oude duinafzettingen aangetroffen (onderzoeksmelding 53272 en 54363). In deze afzettingen kunnen archeologische resten verwacht worden. Tijdens het karterend booronderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Er worden geen vondstrijke nederzettingsterreinen en / of nederzettingsterreinen met een vondstlaag verwacht.

Naar het oosten toe, richting de strandvlakte, is op circa 100 m ten oosten van het plangebied is een archeologisch booronderzoek uitgevoerd in verband met het opstellen van de archeologische vindplaats- en verwachtingskaart voor de gemeente waarbij de bodemopbouw is bestudeerd (onderzoeksmeldingsnummer 18841). Aan de Robijnslaan 7 en 8 is verkennend booronderzoek uitgevoerd (onderzoeksmeldingen 54678 en 55228) waarbij aan de Robijnslaan 8 in de eerste drie meter en aan de Robijnslaan 7 in de eerste twee meter geen aanwijzingen voor de strandwal zijn aangetroffen. Ten zuidoosten van het plangebied is archeologisch booronderzoek uitgevoerd (Mossenest II, onderzoeksmelding 6657 en 12479). In het zuiden is de strandwal aangetroffen. Tevens is in het middendeel van het plangebied een houtskoolconcentratie aangetroffen.⁹ Naar aanleiding van het booronderzoek is in het zuidelijk deel een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd (onderzoeksmelding 15084). Naast postmiddeleeuwse bewoningsresten zijn resten aangetroffen van landbouwactiviteiten daterend uit de brons- en ijzertijd. Bij de sloopbegeleiding van een nabijgelegen bollenschuur zijn in de overgangszone van de strandwal naar het veengebied (onder het veen) een akkerlaag gedocumenteerd waar enkele fragmenten uit de vroege ijzertijd zijn aangetroffen. In het vlak zijn eergetouwkrassen waargenomen.¹⁰ Iets verder naar het zuidoosten is eveneens een booronderzoek uitgevoerd (onderzoeksmelding 20431). Onder de opgebrachte zandlaag voor de bollenteelt is veen aangetroffen op de ingesloten strandvlakte-afzettingen. Er worden hier geen archeologische resten verwacht.

2.2.2 Ondergrondse bouwhistorische waarden

Voor het raadplegen van de ondergrondse bouwhistorische waarden en de (gemeentelijke) rijksmonumenten werd tot 1 januari 2013 het KICH geraadpleegd. Per 1 januari wordt deze site niet meer door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed ondersteund en aangeboden. In de komende maanden wordt de beschikbare informatie via andere kanalen aangeboden, onder andere via de site van Atlas Leefomgeving. Deze site is op dit moment echter vol in ontwikkeling en werkt nog niet naar behoren.¹¹ Het woonhuis aan de Herenweg is een gemeentelijk monument. Het betreft een dubbel

⁹ Van Dasselaar 2005.

¹⁰ Diependaele 2007.

¹¹ www.atlasleefomgeving.nl

woonhuis, Thérèse genaamd, dat in 1927 is gebouwd en deels onderkelderd is. Tevens is toen een pakloods gebouwd tegen de toen al bestaande bollenschuur met kantoor.¹²

2.3 Archeologische verwachting

2.3.1 Bestaande verwachtingskaarten

IKAW en Provinciale verwachtingskaart

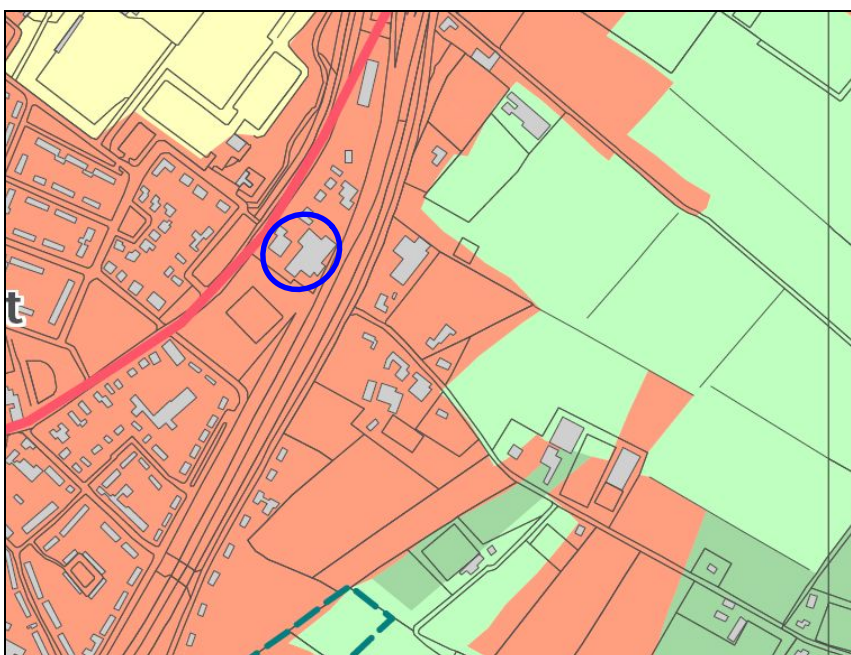
De Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) is een door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed opgestelde kaart waarop aan de hand van eerder gedane archeologische waarnemingen en de bodemkundige gegevens is aangegeven wat de kans is in een bepaald gebied archeologie aan te treffen: laag, middelhoog of hoog. Zoals de naam al aangeeft gaat het hier - vanwege schaal en extrapolatie - slechts om een ruwe indicatie. Op provinciaal niveau is de cultuurhistorische kaart van Zuid-Holland met zones met een archeologische verwachting op hoofdlijnen. De gemeente Noordwijkerhout beschikt echter zelf over een gedetailleerde verwachtingskaart, deze kaart is leidend voor de archeologische verwachting in het plangebied.

Gemeentelijke verwachtingskaart Noordwijkerhout¹³

Op de gemeentelijke archeologische beleidsadvieskaart ligt het plangebied in een Archeologisch Waardevol Verwachtingsgebied 3 (AWV 3). AWV 3 betreffen strandwallen al dan niet met duinen en hebben een hoge verwachting vanaf het neolithicum.

Het gemeentelijk beleid ten aanzien van de zone AWV 3 is als volgt:

Voor zone AWV 3 geldt dat hier een inventariserend veldonderzoek door middel van (verkennde) boringen dient plaats te vinden bij ingrepen dieper dan 30 cm - mv en bij oppervlaktes groter dan 100 m².

Afbeelding 6: Detail archeologische beleidskaart gemeente Noordwijkerhout met plangebied Herenweg 80 binnen blauwe cirkel. Roze: strandwal, al dan niet met duinen (AWV 3, bron: www.noordwijkerhout.nl).

¹² www.noordwijkerhout.nl

¹³ Schute, I.A., 2007.

2.4 Gespecificeerde archeologische verwachting

Datering

In het plangebied met AWV 3 kunnen archeologische resten worden aangetroffen vanaf het (laat) neolithicum tot en met de nieuwe tijd. Rondom het plangebied zijn vooral archeologische resten vanaf de bronstijd bekend, maar dit sluit vondsten uit eerdere perioden niet uit.

Complexiteit

Voor AWV 3 geldt dat op de (afgetopte/deels afgegraven) strandwal nederzettingssporen kunnen worden aangetroffen zoals paalkuilen, afvalkuilen, greppels, etc. Uit de bronstijd tot en met de Romeinse tijd kunnen resten van huizen/nederzettingen worden verwacht (paalgaten, haardplaatsen, greppels, funderingen), alsmede schuren, spiekers en opstallen. Verder kunnen sporen van agrarische activiteit worden aangetroffen, zoals erfafscheidingen, eergetouwkassen, etc. Daarnaast kunnen ook menselijke begravingen/crematies worden aangetroffen. Uit de middeleeuwen / nieuwe tijd kunnen in het plangebied nederzettingen en resten van agrarische activiteit worden verwacht.

Omvang

De vindplaatsen kunnen variëren van puntlocaties tot en met nederzettingsterreinen van meer dan één hectare.

Diepteligging

Archeologische resten kunnen onder de bouwvoor worden verwacht. Indien strandwal- of duinresten aanwezig zijn, worden deze tot circa 3 m – mv verwacht.

Locatie

Binnen het gehele plangebied worden archeologische resten verwacht in verband met de ligging op de strandwal.

Uiterlijke kenmerken

Laat-neolithicum tot en met late middeleeuwen: resten en structuren die wijzen op een sedentair, agrarisch bestaan. Nederzettingen: paalgaten (huizen, spiekers, opstallen, schuren), greppels, waterputten met houten beschoeiingen, afvalkuilen. Vondsten in de vorm van aardewerk, huttenleem, natuursteen, glas, botten, houtskool etc. Middeleeuwen en nieuwe tijd: nederzettingen- en ontginningssporen. Metalen objecten en organisch materiaal (hout, bot, pollen) kunnen nog redelijk tot goed bewaard zijn gebleven in de dieper gelegen sporen.

Mogelijke verstoringen

Binnen het plangebied is een pakloods en bollenschuur aanwezig. Er is een kelder aanwezig in de noord oosthoek van de grootste schuur op circa 10 meter afstand van de N 206. De kelder is ongeveer 2 meter diep. Oppervlakte is niet exact bekend, maar wordt geschat op 10 bij 10 m. Er staan twee ketels in kelder. Behalve ter plaatse van de kelder zijn de bodemverstoringen in het overige deel van het plangebied waarschijnlijk beperkt.

2.5 Conclusies en advies voor vervolgonderzoek

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het plangebied op de strandwal van Noordwijkerhout ligt (AWV 3). De bewoning van de strandwal neemt zijn aanvang vanaf het neolithicum, hoewel rondom het plangebied vooral archeologische resten vanaf de bronstijd bekend zijn.

Binnen het plangebied worden de huidige opstallen gesloopt en worden twee nieuwe woningen gebouwd (een Bed en Breakfast en appartementen). Voor de sloop en de nieuwbouw wordt een oppervlakte groter dan 100 m² en dieper dan 0,5 m onder maaiveld verstoord. Voor de zone met AWV 3 geldt dat bij ingrepen met een oppervlakte groter dan 100 m² en dieper dan 0,3 m onder maaiveld archeologisch onderzoek uitgevoerd dient te worden.

Op basis van het bureauonderzoek kan nog geen waardering worden bepaald omdat er nog niet voldoende gegevens zijn. Dat betekent dat het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel in het veld getoetst dient te worden. Wij adviseren om in eerste instantie een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen, verkennende fase, uit te voeren. Met dit booronderzoek kan de bodemopbouw, eventuele verstoringen en diepteligging van de strandwal in beeld worden gebracht.

Literatuur en geraadpleegde bronnen

Barends et. al., 1986: *Het Nederlandse landschap. Een historisch-geografische benadering*. Uitgeverij Matrijs, Utrecht.

Berendsen, H.J.A. 2004 (4^e druk): *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en geomorfologie*. Van Gorcum, Assen.

Berkel, G. van & K. Samplonius. 2006: *Nederlandse plaatsnamen, herkomst en historie*. Het Spectrum, Houten.

Tol, A. , P. Verhagen & M. Verbruggen. 2006: *Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek*. SIKB.

Kaarten

Bodemkaart van Nederland, 1:50000, STIBOKA, kaartblad 24H

Grote Historische Atlas (1830-1855), Wolters Noordhoff, Groningen

Minuutplan ca. 1830 (<http://www.watwaswaar.nl>)

Topografische kaart 1:25000 (<http://kadata.kadaster.nl>)

Topografisch-militaire kaarten 1879, 1900 (www.watwaswaar.nl)

Internet

www.watwaswaar.nl

www.kich.nl

Bijlage 1: Archeologische perioden

Bijlage 1: Archeologische perioden

Als bijlage op de resultaten en verzamelde gegevens wordt hieronder een algemene ontwikkeling van de bewonersgeschiedenis in Nederland geschetst.

Gedurende het **paleolithicum** (300.000-8800 voor Chr.) hebben moderne mensen (*homo sapiens*) onze streken tijdens de warmere perioden wel bezocht, doch sporen uit deze periode zijn zeldzaam en vaak door latere omstandigheden verstoord. De mensen trokken als jager-verzamelaars rond in kleine groepen en maakten gebruik van tijdelijke kampementen. De verschillende groepen jager-verzamelaars exploiteerden kleine territoria, maar verbleven, afhankelijk van het seizoen, steeds op andere locaties.

In het **mesolithicum** (8800-4900 voor Chr.) zette aan het begin van het Holoceen een langdurige klimaatsverbetering in. De gemiddelde temperatuur steeg, waardoor geleidelijk een bosvegetatie tot ontwikkeling kwam en de variatie in flora en fauna toenam. Ook in deze periode trokken de mensen als jager-verzamelaars rond. Voorwerpen uit deze periode bestaan voornamelijk uit voor de jacht ontworpen vuurstenen spitsjes.

De hierop volgende periode, het **neolithicum** (5300-2000 voor Chr.), wordt gekenmerkt door een overschakeling van jager-verzamelaars naar sedentaire bewoners, met een volledig agrarische levenswijze. Deze omwenteling ging gepaard met een aantal technische en sociale vernieuwingen, zoals huizen, geslepen bijlen en het gebruik van aardewerk. Door de productie van overschot kon de bevolking gaan groeien en die bevolkingsgroei had tot gevolg dat de samenleving steeds complexer werd. Uit het neolithicum zijn verschillende grafmonumenten bekend, zoals hunebedden en grafheuvels.

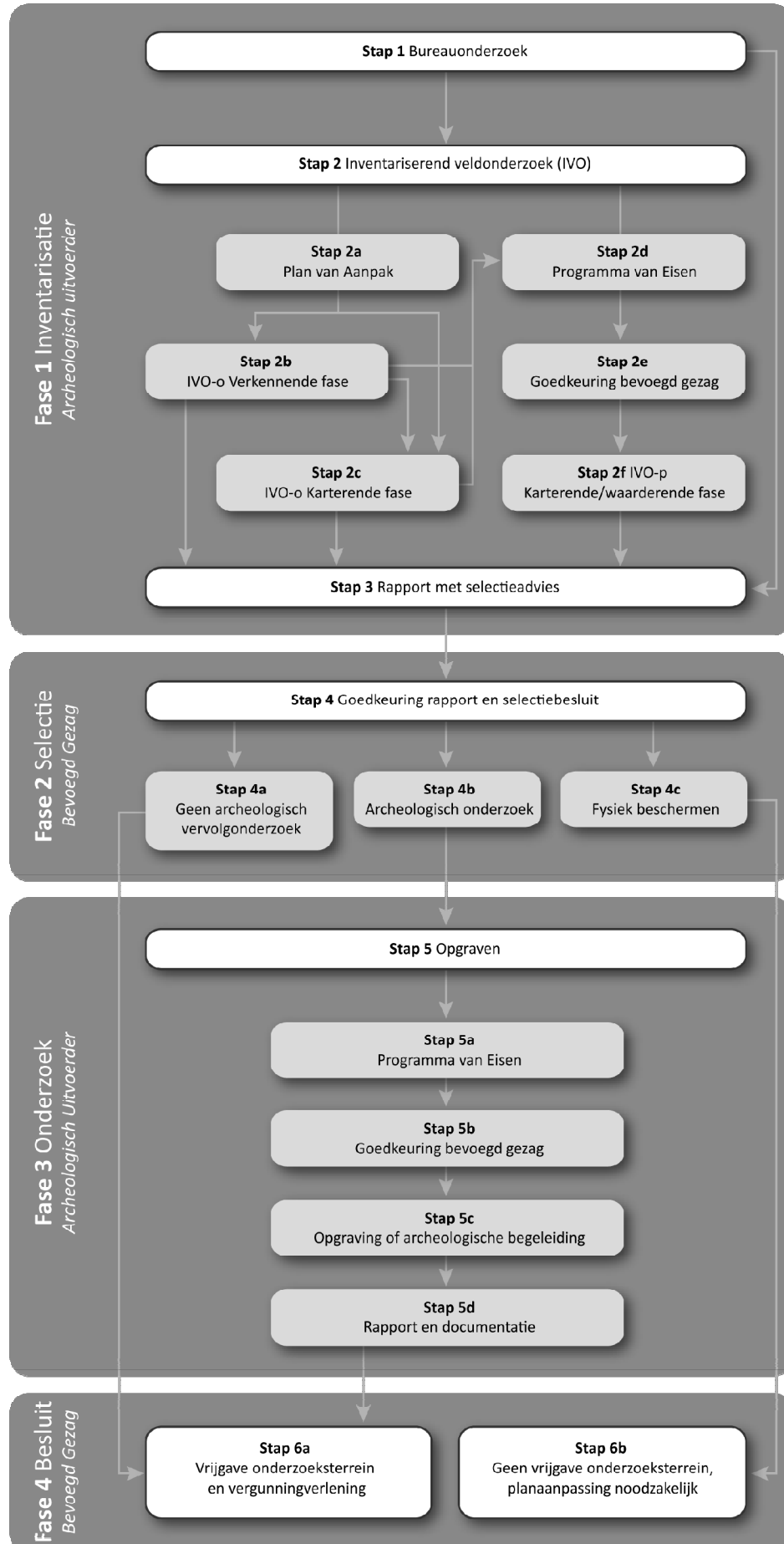
Het begin van de **bronstijd** (2000-800 voor Chr.) valt samen met het eerste gebruik van bronzen voorwerpen, zoals bijlen. Het gebruik van vuursteen was hiermee niet direct afgelopen. Vuursteenmateriaal uit de bronstijd is meestal niet goed te onderscheiden van dat uit andere perioden. Het aardewerk is over het algemeen zeldzaam. De grafheuveltraditie die tijdens het neolithicum haar intrede deed werd in eerste instantie voortgezet, maar rond 1200 voor Chr. vervangen door begravingen in urnenvelden. Het gaat hier om ingegraven urnen met crematieresten waar overheen kleine heuveltjes werden opgeworpen, eventueel omgeven door een greppel.

In de **ijzertijd** (800-12 voor Chr.) werden de eerste ijzeren voorwerpen gemaakt. Ten opzichte van de bronstijd traden er in de aardewerktraditie en in het gebruik van vuursteen geen radicale veranderingen op. De mensen woonden in verspreid liggende hoeven of in nederzettingen van enkele huizen. Op de hogere zandgronden ontstonden uitgebreide omwalde akkercomplexen (*celtic fields*). In deze periode werden de kleigebieden ook in gebruik genomen door mensen afkomstig van de zandgebieden. Opvallend zijn de verschillen in materiële welstand. Er zijn zogenaamde vorstengraven bekend in Zuid-Nederland, maar de meeste begravingen vonden plaats in urnenvelden.

Met de **Romeinse tijd** (12 voor Chr. tot 450 na Chr.) eindigt de prehistorie en begint de geschreven geschiedenis. In 47 na Chr. werd de Rijn definitief als rijksgrens van het Romeinse Rijk ingesteld. Ter controle van deze zogenaamde *limes* werden langs de Rijn *castella* (militaire forten) gebouwd. De inheems leefwijze handhaafde zich wel, ook al werd de invloed van de Romeinen steeds duidelijker in soorten aardewerk (o.a. gedraaid) en een betere infrastructuur. Onder meer ten gevolge van invallen van Germaanse stammen ontstond er instabiliteit wat uiteindelijk leidde tot het instorten van de grensverdediging langs de Rijn. Over de **middeleeuwen** (450-1500 na Chr.), en met name de vroege middeleeuwen (450-1000 na Chr.), zijn nog veel zaken onbekend. Archeologische overblijfselen zijn betrekkelijk schaars. De politieke macht was na het wegvallen van de Romeinen in handen gekomen van regionale en lokale hoofdlieden. Vanaf de 10^e eeuw ontstaat er weer enige stabiliteit en is een toenemende feodalisering zichtbaar. Door bevolkingsgroei en gunstige klimatologische omstandigheden werd in deze periode een begin gemaakt met het ontginnen van bos, heide en veen. Veel van onze huidige steden en dorpen dateren uit deze periode. De hierop volgende periode 1500 – heden wordt aangeduid als **nieuwe tijd**.

Bijlage 2: Archeologische Monumentenzorg (AMZ)

- schematisch overzicht AMZ
- verklarende woordenlijst AMZ

Verklarende woordenlijst Archeologische Monumentenzorg (AMZ)

Archeologische begeleiding (STAP 5c)

Een archeologische begeleiding wordt uitgevoerd wanneer proefsleuven of een opgraving niet mogelijk zijn door bijvoorbeeld civieltechnische beperkingen.

Archeologische indicatoren

Hiermee worden aanwijzingen in de bodem bedoeld die duiden op menselijke activiteiten in het verleden, zoals aardewerkscherven, houtskool, botmateriaal, vondstlagen, etc.

Archis

Archeologisch informatiesysteem voor Nederland. Een digitale databank met gegevens over archeologische vindplaatsen en terreinen.

Bureauonderzoek (STAP 1)

Het bureauonderzoek is een rapportage waarin een gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel wordt opgesteld aan de hand van geomorfologische en bodemkaarten, de Archeologische Monumentenkaart (AMK), het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS), historische kaarten en archeologische publicaties.

Fysiek beschermen (STAP 4c)

De archeologische resten blijven in de bodem behouden door bijvoorbeeld planaanpassingen.

Geofysisch onderzoek

Meetapparatuur brengt archeologische verschijnselen in de bodem driedimensionaal in kaart zonder te boren of te graven. Dit kan bijvoorbeeld door radar-, weerstandsonderzoek of elektromagnetische metingen.

Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Dit model geeft op detailniveau voor het plangebied aan wat aan archeologische vindplaatsen aanwezig kan zijn. Op basis van dit verwachtingsmodel wordt bepaald of een inventariserend veldonderzoek nodig is en wat de juiste methode is om eventueel aanwezige archeologische resten aan te tonen.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) (STAP 2)

Tijdens een inventariserend veldonderzoek worden archeologische waarden in het veld geïnventariseerd en gedocumenteerd. Waar is wat in de bodem aanwezig? De inventarisatie kan bestaan uit een inventariserend veldonderzoek-overig (door middel van een booronderzoek, veldkartering en/of geofysisch onderzoek) en/of een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven. Wat de beste methode is, hangt sterk af van de omstandigheden en de aard van de vindplaatsen.

Inventariserend veldonderzoek - overig (IVO-o) (STAP 2b of 2c)

Bij een Inventariserend veldonderzoek - overig door middel van boringen (IVO-o) worden boringen gezet door middel van een handboor of guts.

Inventariserend veldonderzoek -proefsleuven (IVO-p) (STAP 2f)

Proefsleuven zijn lange sleuven van twee tot vijf meter breed die worden aangelegd in de zones waar aanwijzingen zijn voor het aantreffen van archeologische vindplaatsen.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) - Verkennende fase (STAP 2b)

Wanneer bij het bureauonderzoek onvoldoende gegevens beschikbaar zijn om een gespecificeerd verwachtingsmodel op te stellen, wordt een inventariserend veldonderzoek - verkennende fase uitgevoerd. In deze fase wordt onderzocht of de bodem nog intact is, wat de bodemopbouw is en hoe deze invloed heeft gehad op de locatiekeuze van de mens in het verleden. Het onderzoek is bedoeld om kansarme zones om archeologische resten aan te treffen uit te sluiten en kansrijke zones te selecteren voor vervolgonderzoek. Een verkennend onderzoek kent een relatief lage onderzoeksintensiteit en wordt meestal uitgevoerd door middel van boringen.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) - Karterende fase (STAP 2c of 2f)

Tijdens een inventariserend veldonderzoek - karterende fase wordt het plangebied systematisch onderzocht op de aanwezigheid van archeologische sporen en/of vondsten. De intensiteit van onderzoek is groter dan in de

verkennende fase, bijvoorbeeld door een groter aantal boringen per hectare of door het aanleggen van proefsleuven.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) - Waarderende fase (STAP 2f)

Tijdens de waarderende fase wordt aangegeven of de aangetroffen archeologische vindplaatsen behoudenswaardig zijn. Dat betekent dat de aard, omvang, datering, conservering en inhoudelijke kwaliteit van de vindplaats(en) wordt vastgesteld. Wanneer de waardering van de archeologische resten laag is, hoeft geen verder archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd. Het plangebied wordt 'vrijgegeven'. Wanneer de resten behoudenswaardig zijn, wordt in eerste instantie behoud in situ (ter plekke in de bodem) nagestreefd. Wanneer dit door de voorgenomen ontwikkelingen niet mogelijk is, wordt vervolgonderzoek uitgevoerd in de vorm van een opgraving of archeologische begeleiding. Vaak wordt deze fase gecombineerd uitgevoerd met het inventariserend veldonderzoek karterende fase.

Opgraving (STAP 5c)

Wanneer door de toekomstige ontwikkelingen aanwezige archeologische resten in de bodem niet behouden kunnen worden, wordt een opgraving uitgevoerd. Tijdens de opgraving worden archeologische resten gedocumenteerd, gefotografeerd en bestudeerd. Hierdoor wordt informatie over het verleden zo goed mogelijk vastgelegd en behouden.

Plan van Aanpak (PvA) (STAP 2a)

Voor een booronderzoek is een Plan van Aanpak (PvA) noodzakelijk. Het PvA beschrijft hoe het veldwerk wordt uitgevoerd en uitgewerkt.

Programma van Eisen (PvE) (STAP 2d of 5a)

Voor het uitvoeren van een inventariserend veldonderzoek - proefsleuven, archeologische begeleiding of opgraving is een Programma van Eisen (PvE) noodzakelijk. Het PvE beschrijft het doel, vraagstelling en uitvoeringsmethode van het archeologisch onderzoek. Dit document wordt beschouwd als basisdocument voor archeologisch veldonderzoek waarmee de inhoudelijke kwaliteit gewaarborgd wordt. Het PvE wordt goedgekeurd door het bevoegd gezag (gemeente, provincie of het rijk).

Quickscan

In een quickscan wordt geïnventariseerd of en waar archeologisch onderzoek moet worden uitgevoerd.

Selectieadvies (STAP 3)

In het selectieadvies wordt op archeologisch inhoudelijke argumenten het advies gegeven welke delen van het plangebied vrijgegeven kunnen worden voor verdere ontwikkeling en welke delen behouden of opgegraven moeten worden.

Selectiebesluit (STAP 4)

De bevoegde overheid (gemeente, provincie of soms het rijk) geeft op basis van het selectieadvies aan welke maatregelen genomen worden. De bevoegde overheid kan van het selectieadvies afwijken indien zij dat nodig acht.

Veldkartering

Bij een veldkartering wordt het plangebied systematisch belopen om archeologische oppervlaktevondsten te verzamelen.